

Moderne importord i språka i Norden

Titel: Finlandssvensk språknormering

Forfatter: Leila Mattfolk, Åsa Mickwitz & Jan-Ola Östman

Kilde: Moderne importord i språka i Norden II.
”Det främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering
av utländska ord, 2004, s. 219-252

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive>

© Novus forlag 2004

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Finlandssvensk språknormering

Leila Mattfolk & Åsa Mickwitz & Jan-Ola Östman
Helsingfors

1. Bakgrund

I denna artikel ger vi en översikt av hur man under de senaste hundra åren på officiellt håll och i offentligheten i Svenskfinland förhållit sig till påverkan från andra språk och kulturer, samt av hur situationen ser ut i dag. Artikeln kommer inte att diskutera själva språkbruket i detalj från olika synpunkter och under olika tidsåldrar, inte heller eventuella skillnader mellan den kodifierade normen och den faktiska normen i det svenskspråkiga Finland. Vi kommer däremot att presentera (åsikter om) den officiella normeringen i samhället både före och efter andra världskriget. Vidare går vi igenom den debatt som pågått i tidningspressen under de senaste decennierna, samt redogör för resultatet av en enkätundersökning som en rad språkaktiva personer i dagens Svenskfinland besvarat. Under slutspurten för denna artikel utkom *Tänk om ... Svenska språknämndens i Finland förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*; huvudpunkterna i detta program behandlas i korthet och vi avslutar med några allmänna tankar om behovet av en finlandssvensk normering.¹

Hugo Bergroths *Finlandssvenska* (1917/1928) anses av många vara den finlandssvenska purismens högborg, även om mycket av det mest puristiska som tillskrivits Bergroth visat sig vara något av en urban legend. I ett nordiskt perspektiv och i jämförelse med normeringen för svenskan i Sverige anses finlandssvenskan dock allmänt ha en rätt puristisk attityd till påverkan utifrån, speciellt gentemot provinsialismer och i synnerhet gentemot påverkan från finskan. Här bör man naturligtvis beakta att påverkan från finskan inte är relevant för normeringen av svenskan i Sverige. Christer Lauréns *Normer för finlandssvenskan. Från Freudenthal till 1970-tal* (1985) ger en historisk översikt över normeringsprinciperna under största delen av den tidsperiod vi vill diskutera, men vi kommer dels att specifikt koncentrera oss på attityderna till importord (lånord) och importerade strukturer och konstruktioner, dels att diskutera vad som hänt efter den tidsperiod Lauréns översikt behandlar. Speciellt attityder till engelsk påverkan kommer att stå i centrum för vår undersökning.

I denna studie använder vi genomgående termen *sverigesvenska* för att beteckna den svenska som talas i Sverige till åtskillnad från *finlandssvenskan*, som används som den gemensamma benämningen på den varietet av svenska som talas i Finland (inklusive Åland). Begreppet *finlandssvenska* introducerades av Hugo Bergroth på 1910-talet (Ivars under utg.). Benämningen *östsvenska* är något vidare och innefattar även svenskan i nuvarande Estland (och, enligt vissa forskare, även gotländskan). *Svenskfinland* är den benämning som sedan slutet av 1800-talet används om de

områden som har en väsentlig andel svenskspråkiga i Finland (jfr Ivars under utg.): Österbotten, Åland, Nyland och Åboland, samt mindre samhällen bl.a. i städerna Tammerfors, Björneborg och Kotka.² Svenskans tidigaste skeden i nuvarande Finland är något dunkla, men vi vet att det åtminstone sedan tiden för korstågen från Sverige har funnits en fast svenskspråkig bosättning i Österbotten, Åboland och Nyland. På Åland är den svenskspråkiga bosättningen ännu äldre. (Se Orrman 2002: 51, 59.) Finland var en del av det svenska riket fram till 1808–09 års krig, varefter det blev storfurstendöme under Ryssland. År 1917 förklarade sig landet självständigt.

Finlandssvenskan har således en lång historia (en kort översikt ges i Ahlbäck 1956), men en historia som var gemensam med svenskans historia i Sverige fram till 1800-talet. I detta perspektiv kan denna presentation ses som ett tillägg till Martin Ransgarts kapitel om den svenska språkvården i denna samling.

2. Svenska språkets status i Finland

Förutom att en stor del av den fasta bosättningen i skärgården och på landsbygden samt i kuststäderna i Svenskfinland har haft svenska som modersmål genom tiderna (se McRae 1997: 87 ff.), var svenskan naturligt nog också ämbetsspråk i Finland fram till den ryska tiden. Även under stora delar av 1800-talet var svenskan snarare än finskan det språk som man t.ex. kunde bedriva universitetsstudier på. Först i 1863 års språkförordning fastslogs att finskan under en övergångsperiod om 20 år skulle bli myndighetsspråk vid sidan av svenskan; i praktiken skedde detta dock först år 1902 (Ivars under utg.; Reuter under utg.). I Finlands regeringsform av år 1919 fastställdes att Republiken Finland har två nationalspråk, finska och svenska.

I den reviderade grundlagen som trädde i kraft den 1 mars 2000 har förutom finskan och svenskan också samiska, romani och teckenspråk lagstadgad status i landet; jfr

”17 §

Rätt till eget språk och egen kultur

Finlands nationalspråk är finska och svenska.

Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder.

Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behö-

ver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.”
(Finlands grundlag 11.6.1999/731)

Finland har sedan år 1922 haft en särskild språklag som tryggar medborgarnas rätt att använda sitt modersmål, finska eller svenska, i domstolar och hos andra myndigheter. Lagen har nyligen reviderats och trädde i kraft 1.1.2004.

Åland har en egen lagstiftning som även gäller det svenska språket. Ålands självstyrelselagstiftning tillkom som en följd av Ålandskonflikten 1919–20, då dess befolkning önskade ansluta sig till Sverige. *Nationernas Förbund* beslöt emellertid efter långa överläggningar att Åland skall tillhöra Finland. Den nuvarande självstyrelselagen för Åland trädde i kraft den 1 januari 1993. I självstyrelselagens § 36 fastställs att landskapet är enspråkigt svenskt.

I början av 1900-talet utgjorde finlandssvenskarna 12,9 % av befolkningen i Finland. Till antalet var de då 349 700. De flesta bodde på enspråkigt svenska eller på svenskdominerade orter. Under första hälften av 1900-talet flyttade många finskspråkiga till svenska orter, men ännu 1950 hade Finland 91 svensk- eller tvåspråkiga kommuner; av dem var 47 enspråkigt svenska (16 av dem fanns på Åland). Den svenskspråkiga befolkningens storlek var fortfarande ungefär samma som femtio år tidigare, men den procentuella andelen hade sjunkit till 8,6. Efter år 1950 och fram till 1970-talet minskade den svenskspråkiga befolkningen, till stor del på grund av emigrationen till Sverige. Från 1970-talet framåt har antalet svenskspråkiga dock varit i stort sett stabilt. Samtidigt har emellertid den finskspråkiga befolkningen ökat kraftigt under hela 1900-talet, vilket leder till att antalet finlandssvenskar procentuellt sett har minskat. (Finnäs 2001: 7, 9–10.) Enligt *Befolkningsregistercentralens* publikation *Fickfakta 2003* (s. 10, 13) uppgick Finlands befolkning vid årsskiftet 2002–2003 till 5 206 295 personer; av dessa var 5,5 % eller 290 251 personer svenskspråkiga.³ (Se även McRae 1997: 83 ff.)

På grund av finsk inflyttning till tidigare svenska orter finns det år 2004, förutom de 16 åländska kommunerna, endast tre enspråkigt svenska orter i Finland, samtliga i Österbotten.⁴ Av landets 444 kommuner är 44 tvåspråkiga; 23 av dem har svensk majoritet. (Krogell 2004.) Kriteriet för att en enspråkig ort skall bli tvåspråkig är att minoriteten överstiger 8 % eller 3 000 personer. En tvåspråkig ort blir däremot enspråkig först när minoriteten sjunker till under 6 % av befolkningen på orten. (Finnäs 2001: 9–10.)

Det är inte möjligt att officiellt registrera sig som tvåspråkig i Finland. Det antas dock allmänt att en stor del av dem som anger sig vara svenskspråkiga i själva verket även behärskar finska mer eller mindre fullständigt. I dag uppger endast 18 % av finlandssvenskarna att de har dåliga eller inga kunskaper i finska. (Herberts 2003.)

Juridiskt sett har svenskan dock ett mycket starkt fäste i Finland; Finlands språkpolitik nämns ofta av minoritetsspråkstalare utomlands som idealisk och avundsvärd. De finlandssvenska eleverna kan gå igenom hela skolsystemet på sitt modersmål och det finns även svensk undervisning på universitetsnivå.⁵ Det finns också två svenskspråkiga radiokanaler och, efter att de digitala tv-utsändningarna kom i gång i början

av 2000-talet, även en svensk tv-kanal. I Österbotten och på Åland har man i decennier också kunnat ta del av sverigesvensk radio och tv.

Även om de senaste hundra åren allt emellanåt upplevt rätt krassa språkstrider, är finländarnas egen attityd till sin nation som två- eller flerspråkig allmänt positiv. På såväl finskt som svenskt håll ges dock ibland extrema åsikter utrymme i dagstidningarnas insändarspalter och i mer personligt hållna intervjuer i radio och tv, vilket för en utomstående kan ge en bild av en ständigt pågående språkkonflikt.

Produktionen av svenskspråkig litteratur är relativt sett mycket hög; närmare 300 böcker publiceras årligen på svenska i Finland⁶. Även om antalet tidningar minskat med hälften sedan 1960-talet utges dock ett tiotal dagstidningar i Svenskfinland – för att inte nämna antalet tidskrifter, som uppgår till ca 150. Finlandssvenskan kan därför kanske i dagens läge inte anses vara särdeles hotad, speciellt inte med tanke på att korpusplaneringen⁷ i Svenskfinland tenderar att följa de normer som uppställs i Sverige. En förklaring till att finlandssvenskan ibland upplevs som puristisk i jämförelse med sverigesvenskan är säkert den att en befolkning i minoritetsställning söker värna om formen på sitt språk i högre grad än om samma språk är i majoritetsspråksställning.

3. Om relationen till normeringen i Sverige

Allt emellanåt hörs röster som menar att finlandssvenskan har eller bör ha en egen norm, till åtskillnad från den norm som svenskan i Sverige följer. Dylika åsikter ses oftast i insändarspalter, men också till exempel Christina Melin-Köpilä kommer i sin doktorsavhandling *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan* (1996) fram till att finlandssvenskan innehåller så många ord och uttryck som avviker från svenskan i Sverige att den bör anses ha en egen implicit norm.

Den allmänna åsikten bland språkvetare, och i synnerhet bland dem som verkar inom språkvården, är däremot den motsatta; svenskan i Finland består visserligen av en del särfinlandssvenska ord och uttryck, s.k. *finlandismer*, men är det oaktat samma svenska som talas och skrivs i Sverige, och bör följa samma normer som denna. Detta gäller även de ord som importeras från andra språk – språkvården i Finland följer de råd som de sverigesvenska språkvårdarna, ofta i konkret samarbete med de finlandssvenska, ger för anpassning av importord och för vad som är ett fungerande ersättningsord. De frågor som de svenska språkvårdarna i Finland därtill ofta får ta ställning till är lån (framförallt betydelselån) från finskan och hur och huruvida de skall anpassas eller ersättas. Konkreta exempel på det läsarvänliga och vardagliga språkvårdsarbete och den typ av frågor språkvården tar ställning till finns samlade i Reuter (1992 och 1996).

Vi återkommer till frågan om behovet av en finlandssvensk normering i dagens Svenskfinland i det avslutande kapitlet. Denna fråga bör dock ses i ett vidare historiskt sammanhang.

4. Historisk översikt

Under nationalromantikens tid i 1800-talets Finland upptecknade, sammanställde och publicerade Elias Lönnrot den finska folkdiktningen i nationaleposet Kalevala. I denna nationalistiska anda ägnades finskan mer uppmärksamhet än svenskan. Mot slutet av århundradet slog man emellertid också vakt om det svenska i Finland. Sålunda inrättades år 1877 en professur i svenska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet; den första innehavaren av professuren var Axel Olof Freudenthal. Han hade en betydande roll i språkvårdsdebatten i slutet av 1800-talet, även om det egentligen var universitetslektorn i svenska, Karl Lindström, som i sina studier (1885) konkret banade väg för Bergroths *Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift* (1917). Freudenthal och Lindström var också de som började använda begreppet *finlandismer* om särfinlandssvenska ord och uttryck. (Se vidare Ivars under utg.)

I sin bok *Normer för finlandssvenskan. Från Freudenthal till 1970-tal* (1985) redogör Christer Laurén i detalj för debatten om finlandssvenskans normering. Nedan följer ett urval ur denna redogörelse samt en del tillägg till Lauréns översikt.

I slutet av 1800-talet består diskussionen i Svenskfinland, liksom också i Sverige, i hög grad av rättstavningsfrågor, men man diskuterar också värdet av de finlandssvenska provinsialismerna och hur mycket man skall låta finlandssvenskan skilja sig från svenskan på andra sidan Bottenhavet. Bergroth blev vid sekelskiftet den viktigaste språkvårdaren i landet och innehade denna ledande position fram till ca 1930. År 1917 gav han ut sin handledning *Finlandssvenska*, som i många avseenden inverkade på de språkontresserades syn på den finlandssvenska normeringen. Bergroths bok fick överlag ett gott mottagande trots att den kritiserades för att de provinsialismer han bannlyste också förekom i Sverige. Bergroths *Finlandssvenska* fungerade som rättesnöre också vad gällde lånorden. Enligt Hugo J. Ekholm (1924: 1) innehöll tal-språket många tyska och ryska lånord, t.ex. *kniga* ('bok') och *butka* ('arrest'), medan man i skriftspråket till viss del, åtminstone i skönlitteraturen, lärt sig att vårda svenskan, och att använda rent svenska ord. Ekholm anser dock att dagstidningarna borde använda *anteckna*, *dagteckna* och *omgivning* istället för de utländska orden *annotera*, *datera* och *miljö*.

Bergroths avsikt var att motarbeta provinsialismer, de må då vara finlandssvenska eller sverigesvenska. Men det största hotet mot finlandssvenskan ser Bergroth faktiskt i vissa typer av lån, främst från finskan och ryskan, eftersom de är helt främmande för svenskan.⁸ Däremot anser han att nasalvokaler i en del franska ord i svenskan väl kan bibehållas; t.ex. *embellera*, *ensemble*, *enquete* och *l'hombre*. I detta fall handlar det om att franskan var ett högstatusspråk medan detsamma inte gällde finskan och ryskan. Därtill bör man beakta att uttalet av de franska orden förmodligen var detsamma i såväl sverigesvenskan som finlandssvenskan medan de finska och ryska lånen var omöjliga att förstå för en sverigesvensk.

I början av seklet handlar diskussionen mest om att det börjar märkas en "kvalitetsskillnad" mellan den svenska som talas i Sverige och den som talas i Finland. Det

talas om att svenskan i Finland håller på att förfalla och att man inte längre är mån om att skriva en god svenska. I en representativ insändare i *Hufvudstadsbladet* den 4 mars 1921 klagar skribenten W på att finlandssvenskarna till skillnad från sina fränder i Sverige och närmaste grannar, finnarna, har svårt att ”i tal eller skrift redigt och klart uttrycka en tanke” och att detta beror på att finlandssvenskarna lever i en mycket ”intim beröring med finnarna”. Artikeln lyfter i första hand dock fram sociolingvistiska skillnader, att de obildade borde bli mera språkmedvetna och vårda sitt modersmål för att finlandssvenskan inte skall förfalla ytterligare.

I ett annat typiskt inlägg i *Västra Nyland* den 11 maj 1922 förfasar sig en anonym skribent över att de betänkanden som utges av statens kommittéer är skrivna på en usel svenska: ”Den svenska texten är i regel en talanglös översättning från finskan, slarvig och till övermått rik på språkfel.” Orsaken anses vara att svenskarna i Finland

har isolerat sig från Sverige och ”nödgas undvara det reglerande och befruktande inflytande, som rikssvenskt språkbruk utövat på finlandssvenskan”. Skribenten avslutar med att påpeka att regeringen har ett stort ansvar för hur svenskan behandlas i dess publikationer.

I ett föredrag vid Åbo Akademi 1926 säger Bergroth att det är viktigare att finlandssvenskan är fri från fennicismen än att finskan är fri från svenska lån. Orsaken är att finskan ändå förblir finska.

Hugo Pipping levde i den Bergrothska andan och lyfte i sitt tal vid Svenska litteratursällskapets årshögtid den 5 februari 1931 fram franskan som ett exempel på mönsterspråk: ”franskan förändrar sig icke längre, därför skall den leva”.

Under krigsåren diskuterar man livligt de finska orden i militärterminologin. Tidningarna ger exempel på misslyckade översättningslån (*befolkningskydd* för *väestönsuojelu*; i Sverige då: *civilt luftskydd*) och finska ord som används i svenskt tal-språk (t.ex. *päämaja* ’högkvarteret’, *merivoimat* ’marinen’, *esikunta* ’staben’ osv.). Överhuvudtaget är påverkan från finskan på tapeten på 1940-talet, speciellt när det gäller översättningar av officiella texter.

Den 12 oktober 1952 oroar sig Eirik Hornborg i en understreckare i *Hufvudstadsbladet* för att det svenska språket tenderar att utarmas. Han påstår att de svensktalande har svag språkkänsla och att det finns alltför många nya ord. Han nämner t.ex. lån från engelska: *fight*, *strong*, *canvas* och *groggy* som enligt honom alla kunde ersättas av svenska ord.

Hugo Bergroth (1866–1937)

Hornborg uppfattas dock av en del läsare som mycket konservativ. Per-Hakon Drott skriver dagen därpå att det är irriterande för en ung människa att läsa Hornborgs artikel och att finlandssvenskans talspråk borde närma sig sverigesvenskan.

Efter nästan hundra år kan vi konstatera att Bergroth i sitt tal 1926 hade rätt. Enligt den preliminära rapporten från projektet *Moderna importord i språken i Norden* om omfånget av lånord (Selback, under utg.) innehåller de finlandssvenska dagstidningarna få lånord från finskan medan de finska dagstidningarna innehåller fler lånord som kommit in via svenskan. Trots att finskan lånar mer från svenskan än vad finlandssvenskan lånar från finskan är det finlandssvenskan som känner sig hotad. Dock bör vi komma ihåg att detta gäller det formella skriftspråket; det torde vara klart att finskans påverkan på finlandssvenskan är mycket mera markant både i talspråket (speciellt i de större städerna) och i mera informellt eller fiktivt skriftspråk.

5. Normeringsdiskussionen 1970–2003

Diskussionen om finlandssvenskans vara eller icke vara och dess relation till sverigesvenskan fortsätter på 1970-talet. Redan denna diskussionsiver är ett tecken på att folk bryr sig, att identitet och varande är viktiga frågor, men också kanske att finlandssvenskan upplevs vara i ständig kris, ett skötebarn som behöver ses om.

I detta avsnitt gör vi ett par djupdykningar i debattfloran som omspannar den debatt om språknormen som pågått och fortfarande pågår i de finlandssvenska dagstidningarna. De första åren av Finlands självständighet är klart intressanta; dessa har redan behandlats ovan. I och med att nya strömningar inom språkvariationsforskningen gjorde sig gällande även i Finland uppvisar 1970-talet en speciellt florerande debatt hunger i dagstidningarnas insändarspalter. Debatten fortsätter genom hela 1980-talet; rubrikerna i tidskriften *Språkbruk* ger en bra bild av debattklimatet (jfr <http://www.kotus.fi/svenska/sprakbruk>). I början av 1990-talet blir debatten speciellt livlig i och med en rad språkvetenskapliga undersökningar och något senare rör diskussionen den nya finlandssvenska ordboken (af Hällström & Reuter 2000).

5.1. Debatten på 1970-talet: En finlandssvensk norm?

Under hela det gångna seklet har det förts en livlig diskussion i de finlandssvenska dagstidningarna om svenskan i Finland och hur den förhåller sig till svenskan i Sverige. Ofta har debattörerna tagit avstamp i Bergroths framställning om finlandssvenskan, som vill rensa ut en del finlandssvenska språkdrag till förmån för sverigesvenska, och de har vidare diskuterat huruvida denna framställning bör anses vara ett rättesnöre. Det har också, framför allt på 1970-talet, framförts åsikter om att det borde skapas en helt egen norm för svenskan i Finland.

Före 1970-talet levde man i de flesta avseenden i den Bergrothska ideologin som förkastade alla ”orena” och ickesvenska språkdrag – alla inslag av finska, dialekt och

andra främmande element i språket var av ondo; det var "folket" som talade vulgärt och obildat och detta språk ville man kväsa till förmån för den rena och vackra högsvenskan. Som en motreaktion till detta började man på 1970-talet alltmer uppskatta och inse rikedomerna med de regionala varieteterna av svenskan i Finland. Det blev "tillåtet" att använda dialekter också i mer officiella sammanhang och man vidtog åtgärder för att bevara dessa. Språket tillhörde folket och det fanns inga bättre eller sämre varieteter. Språk och kultur ansågs höra nära samman och därför var det berättigat att tala eller skriva en svenska med regionala inslag, eftersom man på detta sätt gav uttryck för sin identitet.

I artikeln "Du sköna språk vårt bästa arv" i *Hufvudstadsbladet* den 27 april 1973 argumenterar Mikael Reuter för en liberalare inställning till finlandssvenskan: "Jag tror på språket som en viktig del av identiteten, jag tror att finlandssvensk kulturell identitet, skild från rikssvenska, är en förutsättning för finlandssvenskarnas fortbestånd." Reuter vill frångå den Bergrothska pekpinnen som talar om för finlandssvenskar hur de får tala och skriva. Framför allt vill han bevara finlandssvenskans uttal och eftersom kortstavigheten är typisk för svenskan i Finland⁹ bör den enligt honom i vissa fall bevaras. Argumenten är i första hand att kortstavigheten härstammar från dialekterna som "rimligtvis är helt opåverkade av finskan" och att "det finns klara regelbundenheter när det gäller vilka ord som kan uttalas kortstavigt". Reuter framhåller dessutom att det viktigaste är att språket fungerar som ett effektivt kommunikationsmedel mellan finlandssvenskar emellan och att pekpinneideologin kan orsaka att finlandssvenskar i rädslan för att inte kunna sitt modersmål tillräckligt väl, övergår till finska. I värsta fall, hävdar Reuter, kan den alltför strikta normeringen vara orsaken till att finlandssvenskarna talar hackigt och osäkert. Reuter gör således här en klar skillnad mellan importord och importerade uttryck från något annat språk (finskan) och påverkan från de svenska dialekterna. (Se även Reuter 1974a.)

Marika Grönroos kommenterar Reuters artikel i inlägget "Vår språkvård ett dilemma" i *Hufvudstadsbladet* några dagar senare, den 9 maj 1973. Hon undrar vilket idealspråk den finlandssvenska språkvården skall ha och konstaterar att det finlandssvenska mönsterspråket inte existerar någonstans i verkligheten, inte ens i Sverige. Hon anser därför att den finlandssvenska normen bör ställas upp utgående från hur finlandssvenskarna själva uppfattar sitt modersmål i förhållande till sverigesvenskan. Grönroos efterlyser en auktoriserad gemensam språkvårdsideologi och konstaterar att "vår språkvård har tillsvidare skett utan den kunskap om den finlandssvenska allmänhetens behov och krav som skulle vara av nöden för att den skall lyckas".

Marika Grönroos återkommer med samma tema den 23 november 1974 i *Vasa-bladet*, där hon diskuterar massmediespråket som ett mönsterspråk men undrar om det uppfattas som ett sådant av allmänheten. Hon föreslår att journalisterna borde ha mer kontakt med språkexperterna för att på så sätt skapa en finlandssvensk norm för massmedierna. Hon konstaterar vidare att vi till vårt förfogande har en hel uppsättning normer som vi använder beroende på sammanhang och situation. Grönroos refererar en undersökning där hon har kartlagt finlandssvenskarnas krav på språket i radio och tv jämfört med deras eget språk i tal och skrift. Undersökningen visade att

man ansåg att det finska inslaget var mest stötande och olämpligt. Också dialektala drag ansågs i någon mån vara opassande i radio och tv. Informanterna ansåg å andra sidan inte att det var värt att motarbeta finlandismer. Grönroos tolkar detta som att allmänheten uppfattar finlandismerna som en tillgång i språket. Hon konstaterar till slut att man måste beakta också andra faktorer när man försöker sätta upp riktlinjer för en norm för massmediespråket.

Några veckor senare, den 13 december 1974, diskuterar Mikael Reuter (1974b) i *Studentbladet* på ett mera konkret och på ett bredare plan behovet av en finlandssvensk språknorm. Reuter konstaterar att bl.a. de allmänna demokratiseringstendenserna har lett till att man frångått det stränga förhållande till vissa språknormer som man haft förut och tolererar regionala och sociala varianter i större utsträckning. Detta har i sin tur lett till att den finlandssvenska allmänheten inte längre vet till vilken språkvariant den skall ty sig och den har därmed ett stort behov av något slags finlandssvensk språknorm som stöd i det dagliga arbetet. Problemet är dock uppenbart: hur skall den språknormen se ut och vad är balansen mellan "å ena sidan vad man kunde kalla ett slags nationellt självhävelsebehov och å andra sidan medvetandet om att vårt språk är och måste förbli svenska och att vi alltså är beroende av svenskan i Sverige och språkutvecklingen där"? Svenskan i Finland är mycket heterogen, och Reuter anser inte att det finns någon orsak att skapa en absolut enhetlig finlandssvensk norm. När det gäller den finlandssvenska radion vore det naturligt att det skulle finnas språklig mångfald. Han tycker att "vi gärna kan lyssna på olika slag av finlandssvenska: en österbottning skall t.ex. inte tvingas följa en helsingforsvensk norm". Till slut konstaterar Reuter att det viktigaste är att vi finlandssvenskar kan uttrycka oss tillräckligt enkelt, redigt och klart. Att vi använder en och annan finlandism då och då är inte så farligt.

Också Carl-Eric Thors, dåvarande professor i nordisk filologi vid Helsingfors universitet, företräder en icke-auktoritär och liberal syn på språkvården. I artikeln "Språkvård och språklig frihet" i *Vasabladet* den 30 november 1974 framhåller han att man inte bör brännmärka det finlandssvenska språkbruket men att terminologiska olikheter mellan finlandssvenska och sverigesvenska bör undvikas om det är möjligt.

Det förekommer dock även mer konventionella åsikter om den finlandssvenska språknormen i dagspressen. I sin ledare "Om språkets förfall som samhällspegel" i *Åbo Underrättelser* den 2 augusti 1974 kritiserar Ole Torvalds demokratiseringsivern och reformglädjen och vad detta har lett till på det språkliga planet. Han anser att denna iver har fört med sig "en tilltagande likgiltighet för klarhet och spänst, livlighet och skiftningsrikedom i uttrycket. Och det stannar inte alltid ens vid bara likgiltighet. Man möter också aktiv fientlighet mot krav på språklig kvalitet." Han anser att denna likgiltighet kommer att framhäva klasskillnaderna; en del kommer alltid att bemöda sig om att använda ett vårdat språk medan andra kanske inte ens ges möjlighet att tillgodogöra sig ett sådant. Torvalds avslutar med att påpeka att vi måste upphöra med detta "språk- och stilförakt" eftersom det redan orsakat svårbotade skador på vårt modersmål.

I språkvårdsdebatten på 1970-talet handlar det alltså mest om huruvida det bör skapas en separat finlandssvensk språknorm. Det finns en hel del liberala röster som vill ge finlandssvenskarna möjlighet att använda sina lokala språkdrag för att ge uttryck för kulturell tillhörighet och identitet. Till det finska inflytandet förhåller man sig dock med viss oro. Man diskuterar allmänt finskans roll i det finlandssvenska språksamfundet och huruvida svenskans förfall beror på den nära kontakten med det finska språket.

5.2. Attityder till engelsk påverkan

På 1970-talet inleds i Svenskfinland också en diskussion om engelskans inflytande på samhället och språket. I *Åbo Underrättelser* den 24 oktober 1974 diskuterar Ole Torvalds engelskans ökade roll i samhället, inledningen till det fenomen som vi i dag kallar domänförlust, dvs. att engelskan helt tagit över inom vissa samhällsdomäner så att svenskan inte längre används. Torvalds oroar sig över att nästan alla elever i finska skolor väljer engelska som första språk och att svenskan därför blir allt mindre viktig. Han efterlyser en kampanj för att göra svenskan mer populär i de finska skolorna. Han är också rädd för att orsaken till att finskspråkiga elever väljer engelska framför svenska är "en frukt av kortsynthet, vattnad av en stilla men ihärdigt flödande propaganda ur gamla antisvenska fördomskällor".¹⁰

På 1970-talet upplevs ännu inte engelskan som ett reellt hot mot svenskan som språk, men i och med den allmänna debatten om hur svenska språket skall bevaras obefläckat utlyser *Hufvudstadsbladet* en läsartävling i språkrenhet, som går ut på att allmänheten ombeds föreslå nya "rensvenska" motsvarigheter till utländska lånord. Ett halvår senare, den 23 mars 1975, redogör tidningen för resultatet av denna "språkrensningstävling". Tävligen visade sig ha varit mycket populär. Exempel på förslag till svenska motsvarigheter för engelska ord var bl.a. *snurrdricka*, *gammanbrygd*, *starkdricka* och *drus* för *alkohol*; *ilpröva*, *vitulåda*, och *saktrasslare* för *dator*; samt *sugflyg*, *asapil*, *blåsflyg* och *pruttvinge* för *jetplan*. Även om flera av dessa förslag är komiska och säkert föreslogs med glimten i ögat, kan detta initiativ kanske ändå ses som en grogrund för dagens opposition mot engelskans inflytande.

På det debattlivliga 1970-talet stod konflikten – om man vill tala om en sådan – generellt sett mellan de konventionella språkbrukarna som förespråkade en strikt normering av språket och de liberala professionella språkvårdarna som ansåg att språket tillhör folket och att man bör tolerera variationer i språket också i officiella och offentliga sammanhang. I diskussionen om engelskan i förhållande till svenskan försökte man rensa svenskan från utländska ord och uttryck i allmänhet. Detta betydde även att finskan inte mera sågs som det enda "främmande" hotet. I slutet av årtiondet ger Klaus Törnudd (1978: 75 f.) denna sammanfattning av diskussionsklimatet:

"Gentemot några finlandismer intar språkvårdarna en relativt tolerant hållning. Till den gruppen hör ord av dialektalt finlandssvenskt ursprung samt

vissa arkaismer och nybildningar, som inte motsvaras av lämpligare uttryck i rikssvenskan. Det anses inte nödvändigt att rensa ut alla provinsiella egenheter och skapa en helt likriktad högsvenska, så länge det är fråga om ord med svensk prägel. Ibland anser man i Finland att det finländska uttrycket är bättre än motsvarande rikssvenska uttryck. ... Finlandismer av denna typ är t.ex. ordet *överhalare* för det rikssvenska overall eller överdragskläder, *hopa* för "backa" eller "stryka med årorna" i en roddbåt ... I det här sammanhanget kan det också påpekas, att rikssvenskan under senare år har visat en tendens att snabbare uppta utländska låneord, särskilt från engelskan, vilka inte i lika hög grad har vunnit burskap i finlandssvenskan, t.ex. jeans, juice, shop, slacks, team. Ibland händer det att låneord upptas i annan form eller omvandlas i finlandssvenskan; i Finland säger man t.ex. gärna en *pyjama* i stället för en *pyjamas*."

5.3. Språkvårdsdebatten på 1990-talet

Språkvården debatterades även livligt på 1990-talet, speciellt i och med jubileumsåret 1992, då det hade förlutit 75 år sedan första upplagan av Bergroths *Finlandssvenska* kom ut. Samtidigt hade *Svenska språknämnden i Finland* (se nedan) varit aktiv i 50 år. Diskussionen fördes inte endast i dagspressen, utan även akademiskt och ur en mängd både teoretiska och praktiska synvinklar. Sven-Erik Hansén och Christer Laurén utgav rapporten *Finlandssvenskans framtid* med föredrag från en konferens i Vasa med samma namn. Fyra ämnesområden hade speciellt uppmärksammats: regionalspråk och standardspråk, språk och media, språk och byråkrati, samt språk och

Reklam för "Nöjesmetropolen Åminne" och "Pizza & kebab Metropolis" vid en vägkorsning på landsbygden i Österbotten (i Malax, tvåspråkig kommun med svensk majoritet).

skola. Redaktörerna för rapporten (1992: 11–12) fortsätter på den väg Reuter och Grönroos visat på 1970-talet och betonar speciellt vikten av språkplanering: ”Det behövs i dag ett perspektiv där de lingvistiska aspekterna av språkvården relateras till de sociokulturella. I detta perspektiv framstår inte svenskan i Finland enbart som en angelägenhet för finlandssvenskarna.”

Kristina Nikula har under årens lopp, alltsedan 1980-talet, diskuterat normbegreppet och finlandssvenskan (se t.ex. 1988, 2002a, 2002b). År 2000 utgav Charlotta af Hällström & Mikael Reuter *Finlandssvensk ordbok* (2000a), som dels beskriver finländska särdrag i svenskan, dels ger praktiska råd och rekommendationer om språkbruket. Ordboken recenserades av Nikula i *LexicoNordica* 7 (2000). Nikulas kritik riktar sig framför allt mot att boken påstår sig samtidigt vara både deskriptiv och normativ. Hon anser att ordboken uttryckligen är normativ eftersom syftet med den är detsamma som Bergroth ställde upp (1917 & 1928), dvs. ”att öka medvetenheten om finlandismer bland finlandssvenskarna och på det sättet hindra finlandssvenskan från att fjärma sig från rikssvenskan”. Nikula (2000: 251) anser också att graderingen av finlandismernas användbarhet är subjektiv och inkonsekvent. Författarna försvarar sig med att det är självklart att en sådan indelning är subjektiv, men att den är baserad på en stor kollektiv erfarenhet av språkvård, inte enbart på författarnas eget ”tyckande”. De försvarar också graderingen av finlandismerna med att alla finlandismer inte är lika oacceptabla, dvs. att en del finlandismer är nödvändiga p.g.a. av att de fyller en semantisk lucka i finlandssvenskan. (af Hällström & Reuter 2000b: 262.)

Oavsett Nikulas kritik har ordboken i övrigt fått ett gott mottagande. Det är uppenbart att det finns ett stort behov av en finlandssvensk ordbok; den första upplagan såldes slut på en månad och en tredje upplaga gavs ut två år efter att den första kom ut (af Hällström 2002).

Det är således inte bara dagstidningarna och oroliga insändare som vridit och vänt på finlandssvenskan under hela seklet, utan detta har även skett i de akademiska kretsarna bland språkvetare och pedagoger. Ofta (t.ex. i Hansén & Laurén 1992) har även språkvetare från Sverige och de övriga nordiska länderna inbjudits att delta i dessa debatter.

5.4. *Finskans roll*

En aspekt som inte i nämnvärd grad beaktas i tidigare studier är i hur hög grad engelska ord kommer in i finlandssvenskan via finskan. Fenomenet som sådant är naturligtvis inte nytt; vi vet att t.ex. latinska eller italienska ord kommit in i svenskan via franskan. Men i dessa fall har det typiskt varit så att ett ord eller uttryck kommit in via ett närbesläktat språk. På grund av den situation finlandssvenskan befinner sig i, med den finskspråkiga majoriteten tätt in på knutarna, är det emellertid inte alls ovanligt att en del engelska ord hittar en finlandssvensk målgrupp via finskan. Detta leder till att vi i finlandssvenskan har en rad ord och uttryck som ser engelska ut,

men som inte finns i sverigesvenskan. Ordet *ekonomist* torde sålunda ha kommit från engelskan via finskans *ekonomisti*, liksom det talspråkliga uttrycket *OK*, uttalat *ååkkåå* (eng. *O.K.*, fi. *ookoo*, 'okej'). Ett annat exempel är det engelska ordet *friend* som i finskan lånats in i formen *frendi*, och som i finlandssvensk slang ofta används i den finska formen. Ett ytterligare exempel på att detta inte bara är en process som sker i nuet är att finlandssvenskan har en del ryska lån som kommit till språket via finskan, samt att en rad franska ord i tiden kommit in i finlandssvenskan via ryskan, fått en delvis annan betydelse på den vägen och kvarstått som finlandismer: *remont* 'reparation'; *dejour* 'jourhavande'.

En allmänt utbredd syn i Svenskfinland är att finskan är ett större hot för finlandssvenskan än engelskan. Det kan vara svårt att objektivt mäta vilket/vilken av de två språken/kulturerna som utgör det större hotet, men i och med att många engelska ord även kommer in via finskan, är det inte alls klart att finskan skall upplevas som ett mindre hot i globaliseringsdiskussionen – det är t.o.m. ofta så, att den påverkan som sker på ett mera indirekt sätt har större genomslagskraft i förlängningen.

Det bör dock genast påpekas att rent finska ord och uttryck förekommer rätt sällan i de finlandssvenska massmedierna. Enligt preliminära resultat från projektet *Moderna importord i språken i Norden* (Selback, under utg.) är andelen finska importord i finlandssvensk dagspress under en procent (0,78 %) av alla importord. Antingen har engelska lånord och uttryck en högre status i dagspressen än direkta lån från finskan, eller så har språkvården i Finland så totalt koncentrerat sig på hotet från finskan, att engelskan smugit sig in mer eller mindre obemärkt: engelskan har inte upplevts som ett hot i samma utsträckning som finskan. Därtill bör vi beakta att finlandssvenskan delar de engelska lånen med sverigesvenskan, och att dessa, i motsats till de finska lånen, inte gör finlandssvenskan svårförståelig för en sverigesvensk.

6. Den finlandssvenska normen i dag

Under hösten 2002 fanns en öppen enkät med rubriken *Så ser jag på svenskan i Finland* på Svenska handelshögskolans webbplats. Enkäten besvarades av 887 personer; fyra femtedelar av dem hade svenska som modersmål. Tandefelt (2003b: 18f.) redogör kort för de resultat som gäller språkvården, och konstaterar att finlandssvenskarna överlag verkar vara nöjda över "att språkvårdarna har koll på ord och uttryck som kännetecknar finlandssvenskan, men som inte är gångbara i Sverige". Många anser också att det är viktigt att finlandssvenskan följer språkutvecklingen i Sverige.

För att få en bild av vad en grupp speciellt utvalda personer anser om finlandssvenskan, normeringen och importorden, gjorde vi i mars 2003 en kortfattad enkät med öppna svarsalternativ. Den utvalda gruppen bestod av personer som i dag direkt eller indirekt har ansvar för den finlandssvenska språkvården eller som eventuellt kommer att ha ett sådant ansvar inom en överskådlig framtid: språkforskare, språkvetare, språkvårdare, lärare och blivande lärare. Vi ville på detta sätt få en uppfattning om i vilken riktning den finlandssvenska språkvården och språkplaneringen i

Svenskfinland är på väg. Ett av de viktigaste målen med att undersöka hur dessa informanter förhåller sig till importord är att få en insyn i (och på detta sätt kvalitativt mäta) graden av språklig purism som upprätthålls på officiellt håll i ett samhälle. Den fråga som behandlas i detta avsnitt är situationen i dagens Svenskfinland, där den allmänna åsikten är att finlandssvenskan i nära nog allt (utom prosodin och några enstaka administrativa termer) följer de normer som uppgörs av språkvårdare i Sverige.

Enkäten bestod av frågor om vad informanterna anser vara språkvårdens viktigaste uppgift i dag; hur finlandssvenskan bör ställa sig till engelska importord: är dessa ett hot eller kanske en inspirationskälla; i hur hög grad moderna importord bör anpassas till finlandssvenskans fonologi och morfologi; hur viktigt det är att följa de normer som uppgjorts för svenskan i Sverige, och om det är någon skillnad varifrån importorden kommer.

Enkäten sändes ut till alla finlandssvenska professorer i nordistik/svenska i Finland, till medlemmarna i Svenska språknämnden i Finland, till styrelsemedlemmarna i Svenska modersmålläraryöreningen i Finland (SMLF), till ett urval finlandssvenska studerande på grund- och ämnesnivå vid Nordica, dvs. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet och till en grupp finskspråkiga studerande vid samma institution som studerade nordistik/svenska för att bli lärare i svenska i finska skolor i Finland.

Vi kommer här att gå igenom svaren på enkäten från de olika intressegrupperna och jämföra grupperna sinsemellan beträffande deras syn på finlandssvenskan. Följande förkortningar kommer att användas när vi hänvisar till (representanter för) de fem grupperna: professorer, nämndmedlemmar, modersmållärare, modersmålstuderande och språkläroarstuderande. Grupperna utesluter inte varandra helt: t.ex. kan en professor även vara medlem i Svenska språknämnden i Finland.

Enkäten sändes ut till ca 50 personer, antingen per vanligt brev eller via e-post; 28 av de tillfrågade returnerade ifyllda enkäter: sex professorer, fyra nämndmedlemmar, tre modersmållärare, sex modersmålstuderande och tio språkläroarstuderande. Det som något förvånade oss var att styrelsemedlemmarna i SMLF (modersmållärarna) inte i högre grad deltog i rundfrågan – vi hade kanske intuitivt tänkt att dessa frågor står dem närmast; procentuellt sett utgjorde professorerna den grupp som mest mangrant besvarade enkäten.

Eftersom antalet informanter är relativt litet och enkäten inte hade färdiga svarsalternativ, finns det ingen orsak att ange kvantitativa resultat annat än i konkret antal; vi illustrerar hellre de tillfrågades åsikter med direkta citat. Nedan diskuterar vi dessa frågor i den ordning de presenterades för informanterna. Efter genomgången av de enskilda frågorna ger vi en jämförande översikt av hur de olika målgrupperna förhåller sig till normeringsfrågor i Svenskfinland.

6.1. Är finlandssvenskan och sverigesvenskan ett och samma språk?

Den första frågan var rätt provokativ och den ställdes endast till de två grupperna studerande: *Anser du att finlandssvenskan och sverigesvenskan är ett och samma språk?*

Endast två av femton studenter – den ena på modersmålslinjen och den andra en språkläroarstuderande – ansåg att finlandssvenskan och sverigesvenskan inte är samma språk. Studenten på modersmålslinjen ger följande tänkvärda svar:

”Jag har svårt att se finlandssvenskan som samma språk som sverigesvenskan. Termen blandspråk är det som för min del närmast beskriver min uppfattning av finlandssvenskan. Jag är fullt övertygad om att vi sakta men säkert oberoende av språkvårdarnas insatser kommer att få en alltmer förfinskad svenska (ordförråd och ordföljd) i storstäderna. Och de som talar svenska på landsorten kommer att få ett så gammalmodigt språk att de inte kommer att kunna göra sig förstådda på andra sidan viken.”

Vi undvek att ställa denna fråga till de övriga informanterna, eftersom vi antog att själva frågan kunde upplevas som onödigt provokativ och således kunde ha haft en negativ inverkan på informanternas attityd till enkäten i sin helhet. De studerandes svar på denna första fråga visar klart att framtidens språkexperter rätt enhetligt anser att finlandssvenskan (fortfarande) är svenska.

6.2. Språkvårdens uppgift

De nästa två frågorna hade direkt att göra med den finlandssvenska språkvårdens uppgift: *Vad är enligt din åsikt språkvårdarens största/viktigaste utmaning i Svenskfinland i dag?*

Tabellen på nästa sida har uppställts över svaren på denna fråga. (Alla siffror i tabellerna anger antalet svar med det nämnda innehållet; för de flesta tabellerna gäller att några informanter angett mer än ett alternativ. Svaren på alla frågor var öppna och argumenterande och har blivit kategoriserade i efterhand.)

Även om språkriktigheten lyfts fram i några svar är det speciellt två andra aspekter som går igen i svaren. Dels understryks det konstanta hotet från finskan och i samband med det rädslan för att finlandssvenskan en vacker dag kanske inte längre anses vara svenska, dels lyfts mera ideologiska aspekter fram. En av professorerna uttrycker det så här:

”... se till att svenskan i Finland förblir en språkart som gör skäl för namnet svenska. ... att språkvårdaren dels bör vara på sin vakt mot inflytelserna från finskan (...), dels se till att den finländska svenskan inte konserveras på ett ålderdomligt stadium (”muminspråk”) utan öppnar sig för inflytelser från språkbruket i Sverige (som ter sig en hel del modernare än det i Finland).”

Språkvårdarens största utmaning:	språkriktighet	påverkan från finskan	att se till att finlandssvenskan förblir svenska	påverkan från andra språk	att stärka värderingen av finlandssvenska; att höja den språkliga medvetenheten; att hävda språkliga rättigheter	andra svar
Professorer		1	2		3	1
Nämndmedlemmar					3	
Modersmåls-lärare	1	1			1	
Modersmåls-studerande	2	4	3		1	
Språkläro-studerande	1	4	3	2	5	

Och studenterna uttrycker samma åsikter:

”att se till att finlandssvenskan inte utvecklas i en annan riktning än sverigesvenskan”

”att hålla svenskan vid liv i Finland”

”att gynna svenskans användning i Finland och bevara språket när finskan dominerar så starkt”

”att satsa stort på modersmålsundervisningen”

Den ideologiska aspekten framförs av en av professorerna på följande sätt: ”att hävda individens, men också gruppens, språkliga rättigheter”.

Vi kan också notera att ingen utom ett par finskspråkiga studerande ansåg att andra språk, speciellt engelskan, bör uppmärksammas som den viktigaste utmaningen för finlandssvenska språkvårdare.

Den andra frågan om språkvård var speciellt inriktad på språkvården i dag i jämförelse med språkvården under tidigare skeden: *Har den finlandssvenska språkvårdens uppgift förändrats under det senaste seklet?*

De allra flesta informanterna i alla grupper tyckte att språkvårdens uppgift hade förändrats, men ett par professorer och ett par studenter med svenska som modersmål ansåg att den finlandssvenska språkvårdens uppgift var densamma nu som tidigare. Svaren nedan får illustrera informanternas attityder.

”Uppgiften, eller målet för språkvården, har varit och är att förhindra att finlandssvenskan utvecklas till ett språk ‘som icke längre kan kallas svenska’ (Berg-

roth 1917, s. 18).”

”Språknämnden har från diskussioner om bra eller illa glidit över mot frågor om när, var och vilken svenska.”

”I praktiken har uppgiften blivit mer ensidig i och med att språkkänslan rubbats och allt mer uppmärksamhet måste ägnas ’hur man ska/får skriva på korrekt svenska.’”

”Språkvårdare måste nuförtiden också tampas med inte bara stark finsk utan också engelsk påverkan.”

6.3. Inställningen till engelska importord

Resten av frågorna gick in på importordens vara eller icke vara. Den första av dessa frågor var rätt allmän: *Hur ser du att (finlands)svenskan överlag bör ställa sig till engelska importord/lånord?* Svaren är överraskande varierande. Följande tabell ger en översikt.

	Engelska importord är något positivt	Engelska importord är något negativt	Importord kan vara både positivt och negativt	Vi bör följa Sverige	Importorden är inget problem
Professorer		3	1	2	1
Nämnd-medlemmar	1	1	1	1	
Modersmåls-lärare	1		1		1
Modersmåls-studerande			4	1	1
Språkläro-studerande	2	1	4	2	1

Några exempel ur svarshögen:

”En tröst är att de skandinaviska språken alltid har lånat och har lätt för att göra det. Lån är en beaktansvärd ordbildningsmetod. Men jag tror man måste se allvarligt på situationen i dag. Jag fruktat att engelskans övervalde kommer att bli ännu mera dominerande. Varje språk och varje domän inom ett språk som lämnas öde är en förlust för den mänskliga kulturen.”

”I och för sig är de engelska lånorden inget stort problem. ... Så länge det ser ’svenskt’ ut och folk förstår är det inget problem.”

”Vi skall förhålla oss så att vi inte blir ’mer anglifierade’ än Sverige ... En speciell omständighet för oss att beakta är om vi möjligen lånar in engelska ord för att finskan gör det och för att vi inte känner till att det finns fullgoda

svenska alternativ? Vårt lån av engelska ord och uttryck kanske kommer att följa ett finskt mönster? ... Engelska lån är inte per definition något förfärligt. Det är kvantiteten som kan bekymra, inte kvaliteten. Och så är det en fråga om demokrati – blir de engelska lånen något som bara 'eliten' kan begripa och använda? Man skall väl inte behöva kunna engelska för att kunna/få fungera i ett land vars huvudspråk är något/några annat/andra?"

"Det behöver inte alltid finnas ett eget ord i språket, så jag tycker att det bara är bra att ha importord också i finlandssvenskan."

"Man borde nog skapa svenska versioner av nya ord eftersom världen och vetenskapen hela tiden utvecklas och detta ganska ofta sker på engelska."

Även om antalet informanter är litet kan man inte låta bli att fästa sig vid två punkter: ingen av professorerna förhöll sig otvetydigt positivt till importord; och ingen av de språklärostudierande – dvs. finskspråkiga, troligen blivande lärare i svenska i finska skolor – såg det nödvändigt att klassificera importord såsom något *a priori* positivt eller negativt.

6.4. Importord – hot eller inspirationskälla?

Med nästa fråga ville vi ställa informanterna mot väggen och försöka tvinga dem att ta ställning och fundera på om importorden var något positivt eller negativt. Frågan löd: *Tycker du att importord/lånord generellt främst skall ses som ett hot eller som en inspirationskälla för (finlands)svenskan?* Frågan väckte på sina håll rätt häftig kritik, som kanske bäst syns i åsikten att det är "absurt och felaktigt att se lånord som hot. Den attityden beror på bristande insikter i språkhistoria". Tabellen nedan visar dock att åsikterna gick rätt mycket isär bland våra informanter.

	Importorden är ett hot	Importorden är en inspirationskälla	Importord är varken ett hot eller en inspirationskälla	Importorden är både ett hot och en inspirationskälla
Professorer	2		1	2
Nämndmedlemmar				3
Modersmåls-lärare		2		1
Modersmåls-studerande	2	1	2	1
Språklärostudierande	1	3		6

Här återges ytterligare delar av två av professorernas svar:

”Det är tydligt att det känns som en stimulans hos många talare att plocka in t.ex. engelska eller finska eller andra språks ord och uttryck i sitt svenska tal. Språket känns mindre stelt då, mer dynamiskt. Jag hoppas att trenden inte drabbar skriftspråket, men det kommer det antagligen att göra i någon mån.”

”Jag tycker inte att de engelska orden i sig är ett hot mot finlandssvenskan, men knappast heller någon större inspirationskälla. De kan förstås försvaras som internationella ord, som underlättar kommunikationen över språk- och nationsgränser. Ett hot blir det fråga om när hela domäner (...) ger vika för engelskan ... när hela språkstrukturen påverkas på ett sätt som är känt från språk som varit dömda att försvinna.”

Och som en slags motvikt, studenternas syn på detta:

”om vi omges av ett felaktigt språkbruk och därtill tillåter att folk helt fritt använder importord så kan vi knappast annat än säga ett sista farväl åt vårt svenska språk i Finland.”

”I Sverige handlar det om att engelskan tar över områden, medan det i Finland kanske i första hand är finskan som är ett hot, men även också engelskan. ... Finlandssvenskan har under en lång tid varit ”hotad” av andra språk och jag tror därför att man inte känner sig något mer hotad nu än tidigare. ... Man kanske tycker att det inte är någon skillnad om man använder ett svenskt ord eller ett engelskt ord om alla förstår det, men problemet är att alla inte förstår, man är alltid dummare på ett främmande språk än vad man är på sitt modersmål.”

”Troligen kommer de flesta importord in i språket samtidigt som någon innovation som inte ännu har ett svenskt namn. Då är det kanske ibland bättre att ta importord i bruk i stället för att skapa någon klumpig svensk motsvarighet som inte alls får användare hos finlandssvenskar.”

”Jag tycker också att det är viktigt att det finns också en svensk version av ordet även om det vore nästan bara det engelska ordet som används.”

Svaren på frågan diskuteras mer i detalj i Östman, Mattfolk & Mickwitz (under utgivning). Kontentan är dock densamma: det finns lika många argument för att se importord som hot, som det finns argument för att de är en inspirationskälla. Vi kan kanske säga att 2000-talets finlandssvenska språkvårdare har nått ett slags konsensus i den debatt som pågått under snart tvåhundra år och frångått de något fanatiska ytterligheterna som gjorde sig gällande dels i början, dels i slutet av 1900-talet.

Vi ställde ytterligare en fråga om importord till våra språklärostudenter; den var utformad på detta sätt: *Tycker du att det är viktigt att vi följer de normer/regler som uppgjorts för svenskan i Sverige när det gäller importord?* Så här svarade studenterna:

	Ja	Nej	Inte nödvändigtvis	Vet inte
Språklärarstuderande	6	1	2	1

Svaren är kanske vad vi kunde vänta oss, men det är likväl viktigt att få även förutsägbara svar. De flesta anser att finlandssvenskan bör följa de normer som gäller för svenskan i Sverige:

”Absolut. Annars glider svenskan i Sverige och finlandssvenskan ännu mer från varandra.”

”Sverige har ändå mycket större resurser för språkvård.”

Men alla är inte helt av samma åsikt:

”Vi kan ju se vad de har för normer och vi kan lära oss något men vi lever i ett annat land: våra språkliga behov är säkert inte identiska, vi använder importord i olika utsträckning.”

6.5. Anpassning av importord

Följande fråga hade att göra med behovet av att anpassa importord till målspråkets struktur och uttal: *Om det är absolut nödvändigt att använda ett importord, tycker du då det är bättre att man använder importorden som sådana (jfr tape, mail, fight, guide, design), eller är det bättre att från början anpassa dem till svenskt uttal och svensk skrift (jfr tejp, mejl, fajt, gajd, desajn/disajn)?* Som synes, ville vi inte bara ha ett abstrakt svar, utan vi tvingade informanterna att ta i beaktande att vissa ord kanske accepteras och upplevs som etablerade i anpassad form, medan andra inte gör det. Svaren blev också rätt varierande och i de allra flesta fall svarade informanterna med specifika

	Importord bör anpassas	Importord kan användas som sådana	Det beror på	Bara de ”nödvändiga” importorden skall anpassas	Vi bör följa Sverige/SAOL
Professorer	1	1		2	3
Nämndmedlemmar	1		1	1	
Modersmåls-lärare	1	1	1		
Modersmåls-studerande	2	2	1	1	
Språklärar-studerande	5	2	1	3	

hänvisningar till de ord vi hade gett. Den första tabellen ger en översikt av informanternas generella svar, den andra tar fasta på de specifika orden vi nämnde.

Importordet i engelska	Använd importordet oanpassat	Anpassa importordet	Anpassad form
tape		9	tejp
mail	2	7	mejl
fight	4	4	fajt
guide	4	3	gajd
design	4	2	desajn / disajn

Här går således svaren rätt mycket i kors, i synnerhet på den nedre delen av listan över importord. Några exempel på informanternas argumentering ges nedan.

”Om ett lånord blir etablerat tycker jag det skall skrivas enligt svenska regler: *gajd*, *desajn* o.s.v. Det är åtminstone ett sätt att markera att svenskan är ett särskilt språk.”

”När det gäller normeringen kan vi dessbättre lugnt luta oss tillbaka och förlita oss på att språknämnden i Sverige tar hand om den uppgiften för oss. SAOL är ju rättesnöre för stavningen och böjningen också i Finland, och ska så förbli, tycker jag.”

”I princip hellre anpassa stavningen, om det inte blir störande. I många fall är direktlånen så etablerade att anpassad stavning gör ett löjeväckande intryck.”

”Spontant tycker jag bättre om att använda orden som sådana – då vet man ju varifrån de kommer, det känns ’hederligare’.”

”Helt spontant tycker jag att vissa av exemplen ovan ... ser konstiga ut, men egentligen tror jag att det bara beror på ovana. Det ser helt bra ut att skriva *tejp* och jag har också vant mig vid *mejl* och *fajt* - så varför inte i konsekvensens namn skriva också *gajd* och *desajn*?”

Det kan dock noteras av det sätt informanterna framförde sina åsikter på att de flesta kände sig rätt osäkra och de markerade implicit denna osäkerhet med uttrycken ”i princip” och ”(helt) spontant” ovan. Några föredrog klart ersättningsord framför anpassning: ”Antingen importordet som det är på sitt språk, eller en bra översättning.”

En sak som kan tyckas något förvånande i den första tabellen är att endast professorer hänvisade till SAOL. Trots att dylika frågor ofta debatteras i dagspressen har det sverigesvenska rättesnöret fortfarande inte fått ställningen av att vara ett spontant argument för hur finlandssvenskan skall utvecklas.

Vi kan inte här gå in på alla de faktorer som bidrar till att informanterna förhåller sig olika till olika ord. Det är rätt klart att ju mer etablerad en form är i språket, desto riktigare känns den; formen blir en vanesak. Samma mönster återfinns nämli-

gen om man jämför med det antal träffar man får på de aktuella orden såväl på Språkbanken i Finland (på material från Hufvudstadsbladet 1999) som på Språkbanken vid Göteborgs universitet (på material från Svenska Dagbladet 2000). Den övre raden i tabellen nedan anger antalet träffar på Språkbanken i Finland och den nedre antalet träffar på Språkbanken vid Göteborgs universitet. Här anges det totala antalet träffar, oberoende av kontext.

Oanpassat importord		Anpassat importord	
tape	2 1	11 9	tejp
mail	32 109	1 92	mejl
fight	33 54	0 3	fajt
guide	76 135	0 0	gajd
design	189 490	0 0	desajn/disajn

Man bör emellertid här också ta i beaktande böjningsformernas utseende (t.ex. problem med den spontana läsningen av böjningsformerna av *tape*; jfr diskussionen i Gellerstam 2003) och det faktum att importordet och ersättningsordet fått något olika betydelser (t.ex. *design* och *formgivning*; jfr Mattfolk, under utg.; Mickwitz, under utg.).

6.6. Är finlandssvenskarna mer puristiska än sverigesvenskarna?

Som svar på enkätens nästa fråga, *Anser du att de finlandssvenska språkbrukarna förhåller sig mera puristiskt till importord än språkbrukarna i Sverige?* hade vi klart väntat oss att snart sagt alla skulle vara av den åsikten att finlandssvenskarna är mera puristiska. Detta hade också varit i enlighet med Grünbaum (1992: 72), som anser att "Finlandssvenskan uppskattas bland många rikssvenskar ... för sin ståndaktighet mot anglicismer och annat trendspråk." På *Svenska språkbyrån* vid *Forskningscentralen för de inhemska språken* menar man att denna uppfattning, dvs. att den finlandssvenska språkvården ibland uppfattas som mer normativ än övriga nordiska språknämnders, beror på att de finlandssvenska språkvårdarna i motsats till de andra nordiska språkvårdarna inte sysslar med ett majoritetsspråk. (Josephson 2002: 19f.)

Majoriteten av våra informanter ansåg att finlandssvenskarna verkligen var mera puristiska än sverigesvenskarna, även om en av modersmålsstuderandena menade att finlandssvenskarna är mindre puristiska än sverigesvenskarna eftersom de använder finlandismer. Några citat får illustrera den allmänna synen.

”Jag tror att man i Sverige är snabbare och villigare att ta i bruk importord. Det kan bero på att Sverige är enspråkigt – rikssvenskarna¹¹ tänker inte så mycket på sitt språk som vi finlandssvenskar som lever i en tvåspråkig miljö ... Dessutom tror jag att de finskspråkiga är duktigare på att hitta finska ord för importorden och det kan ju också påverka finlandssvenskarna.”

”I Finland vill man nog i allmänhet vara restriktiv mot lånord, men om man är det i vardagslivet är en annan femma.”

”Ändå tror jag att man är mera negativt inställd till lånorden i Finland, eftersom de finlandssvenska språkvårdarna ibland verkar nästan hysteriskt rädda för allt som gäller att svenskan kan förändras. Svenskarna är inte nära på lika medvetna om sitt språk som finlandssvenskarna, därför diskuteras nog inte svenskans bevarande i lika stor utsträckning där som hos oss. ... Jag tror att alla språkvårdare förhåller sig puristiskt till importord av olika slag, men finlandssvenska språkvårdare är nog snäppet värre än andra!”

Några av informanterna hade även intressanta tolkningar till varför situationen är som den är; t.ex.

”Det som ytligt ser ut som en större finlandssvensk purism är väl snarast ett tecken på att finlandssvenskan ligger lite efter rikssvenskan. Inte sällan brukar i och för sig små språksamfund vara mera puristiska än ’moderlandet’, eftersom man kort sagt är medveten om hoten utifrån.”

”Vi har blivit vana vid att vara på vår vakt mot det främmande, framför allt på grund av trycket från finskan. Ibland har det lett till att vi är alltför ängsliga i vårt språkbruk och att vi kanske känner oss litet mindervärdiga i vår kommunikation med svenskarna som ’vet hur det skall vara.’”

6.7. Importord av olika ursprung

Med den sista frågan i enkäten ville vi att informanterna skulle fundera på om språkvården skall förhålla sig likadant oberoende av importordets källspråk. Här tänkte vi närmast på skillnaden mellan att importera ord från engelskan och från finskan – en kontrastering som många redan spontant gjort i sina svar på de andra frågorna. Frågan löd: *Skall man förhålla sig på samma sätt till importord oberoende av varifrån de importeras? Jfr importord från finskan, importord från andra främmande språk (t.ex. engelska, franska, tyska, ryska) och importord från olika landsdelar i Finland: provinsialismer, dialektala ord.* Svaren på denna fråga var mångordiga; generellt kan svaren och informanterna delas in i två grupper, de som tyckte att man skall förhålla sig på samma sätt oberoende av källspråk, och de som inte tyckte det. De allra flesta av de grupper som bestod av informanter som hade svenska som modersmål ville göra en skillnad på hur man skall förhålla sig beroende på källspråk; endast de finskspråkiga språkläroestuderandena vacklade avsevärt.

	Ja, man bör förhålla sig på samma sätt gentemot alla importord	Nej, källspråket är avgörande för hur man bör förhålla sig	Det beror på
Professorer	1	4	
Nämnd-medlemmar	1	1	
Modersmåls-lärare		1	1
Modersmåls-studerande	1	5	
Språkläro-studerande	5	4	1

Argumenten för de olika ståndpunkterna varierade också, som vi kan se i följande citat.

”En speciell nackdel med de finska orden är att de inte förstås av andra svenskspråkiga än de som själva behärskar finska. I övrigt ser jag ingen anledning att särbehandla olika språk.”

”... importord från andra främmande språk [är] mindre problematiska, eftersom de knyter an till en större språklig gemenskap ... man behöver inte råka i panik för någon finsk krydda om den är bra. Jag skulle gärna hålla en hacka på dialektala importord. De är genuina i vårt språk, har sin rot i vår historia, så det är inte skäl att gruffa över dem. Här tycker jag att rikssvenskan kunde vara mer generös och också acceptera goda finlandssvenska dialektord/provinsialismer. Allt som kommer härifrån behöver ju inte vara något att rynka på näsan åt. Klart att man på den här sidan också kan komma med fyndiga lösningar.”

”Ju fler som åtminstone på någon nivå kan ett språk, desto större är chanserna att ett lån från just det språket skall fungera. Förutom att ’stora språk’ är begripliga för fler, så har de också en annan status, en annan prestige, väcker andra och i regel positiva associationer. Vilket språk som ’passar in’ var är också beroende av genre och/eller domän. (...) Ser man historiskt på s.a.s. accepterade långgivande språk är det förskjutningar i makt, prestige m.m. som har varit avgörande. Antalet talare är mindre viktigt. Av detta kan ni också sluta er till att dialektord, regionalismer, provinsialismer sällan används mer än lokalt (eller regionalt). Det är få sådana som slår igenom utanför sitt språksamhälle, och Svenskfinland är ett språksamhälle för sig samtidigt som det ingår i det svenska språkområdet. Om det inte är många skånska, göteborgska eller norrländska uttryck som får spridning, är det nog ännu färre finlandssvenska som klarar tröskeln över till standardspråket.”

”Den anglo-amerikanska kulturen är väldigt dominerande. Därför tror jag att

det är skäl att vara mera restriktiv vad gäller engelska ord. Provinsialismer och dialektala drag är ju svenska, så dessa behöver man ju inte frukta.”

”I talspråk förekommer importord av alla de slag. Engelska och finska lånord är kanske de vanligaste i finlandssvenskan, men allt från tyska till pampesiska [= vard. benämning på österbottniska] förekommer i vardagligt tal. Importord följer ofta ett mode, och de flesta upphör att användas efter ett tag. (...) Men även om ett ord har sitt ursprung i franskan eller i ryskan tycker jag att man skall förhålla sig till dem på samma sätt. Olika lånord används oftast inom olika områden; tekniska termer är oftast engelska, saker som har med mode att göra är oftast franska och många maträtter har ryska eller franska namn. Finska lånord förekommer i så gott som alla sammanhang, men jag tror det är mera av vårdslöshet som vi använder oss av dem, vi kunde lika gott uttrycka samma sak på ren finlandssvenska om vi bara hade lust till det. – Ett rent skriftspråk är viktigt men ett gott språk till vardags är heller inte illa.”

”Det känns svårt att medge, men engelskan har blivit ’det europeiska allmänspråket’ som alla förstår och borde kunna ... Provinsialismer å andra sidan kan enligt min åsikt bara berika det svenska språket. ... Man borde sköta om alla de rikedomar som finns inom ens eget språk i stället för att ta in mer och mer ord från främmande språk.”

”Fast jag pratar engelska mycket ofta och tycker att det är viktigt att kunna engelska är jag personligen kanske mest mot engelska importord. Det har ingenting att göra med det engelska språket i sig, det är precis lika värdefullt som alla andra språk i världen, utan engelskans hotande ställning.”

Det som kanske är det mest iögonenfallande i informanternas kommentarer är den detaljrikedom av argument och personlig erfarenhet som ges och som man kan läsa mellan raderna. Svaren visar helt klart att detta inte är första gången våra informanter konfronteras med dessa frågor. Språkvård och språkpåverkan är en del av nordisternas vardag i Svenskfinland. Argumenten för att alla importord skall behandlas på samma sätt är däremot kortare och rör sig på ett mera abstrakt och principiellt plan:

”Huvudsaken är väl att orden används medvetet och stilenligt i sina respektive sammanhang, oberoende av var de kommer ifrån.”

”Jag anser att det inte bör vara någon skillnad [på varifrån ordet kommer], men att det skulle vara bra om finlandssvenskan skulle importera samma ord som sverigesvenskan gör.”

Till slut ombads informanterna som deltog i vår rundfråga att ge *Övriga kommentarer*: En bra sammanfattning på diskussionen fick vi här av en av professorerna:

”Med tanke på att svenskan från början är ’ihoplånad’ kan det tyckas motsägelselfullt att ställa sig kritisk till import. Men svenskan var från början

åtminstone på vissa områden ett ganska utvecklat språk vilket både förklarar och förlåter den stora ordimporten. I våra dagar torde svenskan däremot vara fullt kapabel att ta vara på sig själv, vilket gör import onödig. Oberoende av inställningen till importorden kan för finlandssvenskans del inte gälla andra regler än för rikssvenskan.”

De svar vi fått på vår enkät ger en bra översikt av hur (blivande) experter inom nordistiken ser på normeringen av finlandssvenskan i dagens Finland. Debattklimatet kanske ger en bild av konsensus, men åsikterna går trots det isär.

7. Finlandssvenska språknormeringsaktiviteter i dag

Finlands svenska folkting beslutade 1942 att tillsätta en nämnd, *Svenska språkvårdsnämnden i Finland*, med uppgift att behandla frågor som rör svenskt språkbruk, svenska ortnamn m.m. Nämnden var den första egentliga språknämnden i Norden och fick senare efterföljare i de andra länderna. Svenska språkvårdsnämnden i Finland upphörde som ett specialorgan under Finlands svenska folkting 1976, då språkvårdsnämndens uppgifter övertogs av Svenska språknämnden i Finland, som verkade och fortfarande verkar vid *Forskningscentralen för de inhemska språken*. (Grönqvist 1992: 3ff.) Nämnden är i dag ett sakkunnigorgan som tar ställning till mer principiella språkfrågor.

Svenskfinland har i dag en rätt mångsidig språkvård och språkrådgivning, främst på grund av trycket från finskan. Man talar om att finlandssvenskan är ”i gungning” (Leinonen & Tandefelt 2000) och att finlandssvenskarnas språkkänsla överlag har försvagats och åtminstone i de större städerna starkt påverkats av finskan, bland annat av finskans lexikon och syntax. En stor del av de svenska texter som finlandssvenskarna läser är översättningar, om det så är reklam, affischer, broschyrer eller brev från myndigheter, och en del av dessa översättningar är starkt påverkade av den finska källtexten.

Svenska avdelningen vid Forskningscentralen för de inhemska språken har en språkvårdsenhet som går under namnet *Svenska språkbyrån*. Språkbyrån ger råd och rekommendationer om det mesta som rör svenskan i Finland. Rådgivningen ges av ett antal språkexperter över telefon eller per e-post, och dessutom verkar språkvårdarna som utbildare vid olika kurser och seminarier. Språkråd kan man också få via byråns tidskrift *Språkbruk* eller på dess hemsidor (www.kotus.fi/svenska). Därtill bedriver språkbyrån, i samarbete med olika enheter inom staten och kommunerna, språkvård för myndigheterna. Språkvårdarna på byrån är också som språkkonsulter engagerade i olika projekt; läsåret 2000–2001 reste till exempel Eivor Sommardahl runt i de finlandssvenska skolorna för att tillsammans med lärare, elever och föräldrar diskutera språkets roll i skolan.

Också vid massmedierna satsas det på språkvård; Rundradion (Finlands svenska radio och Finlands svenska television) och den största svenskspråkiga dagstidningen

Hufvudstadsbladet har egna språkvårdare. Också andra tidningar har visat intresse för språkvård; på initiativ av journalisterna själva startade våren 2003 projektet *Språk-örat*. Projektet sysselsätter två språkvårdare vid Svenska språkbyrån, som under det senaste året (2003) bland annat rest runt och arbetat med språkvård på olika tidningsredaktioner. (Landén 2003.)

Allmänheten nås också av språkråd via språkspalter i diverse tidningar och tidskrifter. Till exempel har Svenska avdelningens nuvarande föreståndare Mikael Reuter sedan 1986 gett råd i språkfrågor i språkspalten *Reuters rutor* i *Hufvudstadsbladet*.

Vid Svenska språkbyrån har språkvårdaren Charlotta af Hällström tillsammans med Mikael Reuter utarbetat en ordbok över ord och uttryck som används i finlandssvenskan, *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter, 2000a), och finlandssvenskarna har numera också möjlighet att utrusta sina datorer med ett särfinlandssvenskt textgranskningsprogram, *Svefix*, som utför stavningskontroll, grammatikkontroll och finlandismkontroll. *Svefix* har utvecklats av det finländska företaget *Lingsoft*. Den del av programmet som känner igen finlandismer bygger i huvudsak på *Finlandssvensk ordbok* och den har utarbetats i nära samarbete med Språkbyrån.

Utöver Språkbyrån och massmedierna utförs språkvård också på olika myndigheter; till exempel har statsrådet sedan 1988 en egen språknämnd, *Statsrådets svenska språknämnd*, till vars uppgift bland annat hör att

- ”1) vara ett samordnande organ i frågor som gäller de statliga myndigheternas svenska språkbruk, särskilt lagspråket,
- 2) arbeta för ett klart och begripligt svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland, samt
- 3) ta initiativ och vidta åtgärder för de statliga myndigheternas språkbruk.”

(§ 1 i Statsrådets förordning om statsrådets svenska språknämnd
7.12.2000/1037)

8. *Handlingsprogram för svenskan i Finland*

På initiativ av Svenska språknämnden i Finland har ett handlingsprogram för svenskan i Finland nyligen utarbetats av språknämndens ordförande Marika Tandefelt (2003a). Målet med handlingsprogrammet är att höja kvaliteten på den svenska som talas och skrivs i Finland, så att den svenska som möter finlandssvenskarna i myndighetstexter och massmedier, i bruksanvisningar och reklambroschyrer skall vara en fullgod svenska. (Reuter 2002.)

Handlingsprogrammet publicerades hösten 2003 under titeln *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland* och kan ses som ett tillägg till det sverigesvenska handlingsprogrammet *Mål i mun* (2002). För att stödja och stärka svenskan i Finland presenteras följande tio centrala åtgärder i programmet:

”Blivande föräldrar behöver information om barns språkutveckling och betydelsen av språkfostran oavsett om hemmet är en- eller tvåspråkigt. Sådan information måste kontinuerligt utarbetas och spridas.

Varje region behöver en språkkonsult som kan stödja lärare och beslutsfattare i frågor som berör skolspråket.

Frågan om vilken färdighet i skolspråket som skall krävas av den som önskar börja i den svenska skolan måste diskuteras både nationellt och lokalt.

Produktionen och språkgranskningen av läromedel för den finlandssvenska skolan måste fortsättningsvis garanteras.

Varje universitet och högskola behöver en genomtänkt språkstrategi för rekrytering och antagning av studerande, examensstudier, forskning och förvaltning.

Varje kommun skall utarbeta en heltäckande språkstrategi. En modell för ett sådant strategiarbete skall tillhandahållas centralt.

Språkvården för de finlandssvenska medierna bör intensifieras och permanentas. Språkvårdsarbetet på Hufvudstadsbladet och Radion bör fortsätta. En tjänst som heltidsanställd språkvårdare med ansvar för övriga finlandssvenska medier måste inrättas.

Vi måste satsa på språkteknologi både i syfte att skapa hjälpmedel för språkbrukaren och för att bidra till forskning i språket. Textkontrollprogrammet Svefix måste utvecklas vidare.

En finlandssvensk text- och talkorpus, som både täcker dagens språkbruk och ger information om äldre skeden i språkets historia, måste utvecklas.

Behovet av professionella språkexperter på svenska är stort. Rekryteringen till modersmålsstudier i svenska och fortbildning i svenska språket för personer med andra studier bakom sig är därför a och o.”

(Tandefelt 2003: ix–x.)

Handlingsprogrammet fokuserar på individens språkfärdighet. Det dryftar inte svenskans juridiska eller politiska ställning i Finland, inte heller svenskan som en del av individens identitet. Tandefelt diskuterar språkkunskaperna inom de flesta samhällssektorer: familjen, skolan, universiteten, den offentliga sektorn, företagsvärlden, förlagen och massmedierna.

Tandefelt reflekterar också över engelskans position i Svenskfinland och konstaterar att engelska är den akademiska världens *lingua franca*. I det perspektivet är engelskan en fördel, men engelskan får naturligtvis inte ta över helt; studenterna måste kunna tala om sin verksamhet på sitt modersmål och man måste också kunna kommunicera mellan de olika vetenskapliga områdena. Engelskan får inte heller bli ett utestängande språk som är avsett enbart för den välutbildade eliten. Tandefelt föreslår därför att man borde göra upp en språkstrategi som skulle fastställa vilken roll de språk har som används inom undervisning, forskning och förvaltning. Denna bör behandla lärarnas språk, språket i de studerandes uppsatser, tentamina och magisteravhandlingar, engelska och svenska i kursutbudet osv.

Tandefelt konstaterar också att flerspråkigheten blivit en realitet inom företagsvärlden. Finska, engelska och svenska förekommer i företagsvärlden, i den ord-

ningen. Engelskan blir allt oftare concernspråk, speciellt i fusionerade företag, och används i offentliga samtal, medan främst finska används i privata samtal. Detta innebär att företagen fått en annorlunda tvåspråkig prägel, engelska – finska. Som en följd av detta trängs svenskan undan. Tandefelt påpekar att företagen borde värdesätta personalens språkkunskaper och förvalta den konkurrensfördel som modersmålskunskaper i svenska innebär för dem.

Svenskans rent språkliga ställning i Finland är svag, och hotet från framför allt engelskan (som inom vissa sektorer har ersatt svenskan) upplevs av Tandefelt som ganska stort. Hon uppmanar slutligen sina läsare att personligen införa åtminstone någon förändring i syfte att stärka svenskan i Finland.

9. Om behovet av en finlandssvensk normering

Den yttersta frågan kvarstår dock efter denna genomgång av vad som skett inom normeringen av finlandssvenskan under de senaste seklen: Behöver Svenskfinland ta sig an normeringen av det svenska språket? Eller är vår uppgift främst att tillämpa de regler och normer som utarbetas i Sverige?

Vi diskuterade i början av denna studie skillnaden mellan den explicita, officiella språknormen och den implicita, informella normen. Risken med att etablera en egen norm för finlandssvenskan ligger främst i att finlandssvenskan då skulle förlora det stöd som språknormeringen för sverigesvenskan kan erbjuda. Även om Melin-Köpilä (1996) och andra anser att finlandssvenskan snarast bör ses som ett eget språk till åtskillnad från sverigesvenskan, och även om finlandssvenskarna kanske ideologiskt ibland känner sig som en egen grupp är de politiska och samhällseliga realiteterna dock sådana att finlandssvenskan som minoritetsspråk inte har råd att försöka gå en egen väg, i synnerhet inte nu när majoriteten i Finland vänder svenskan ryggen till förmån för engelskan.

Redan innan Sverige förlorade Finland till Ryssland hade man börjat uppmärksamma skillnader mellan sverigesvenskan och finlandssvenskan; till exempel hade Sven Hof år 1753 noterat skillnader i uttal (Solstrand-Pipping 1989: 35). Till följd av den politiska situationen i Finland under 1800-talet och fram till Finlands självständighet hade det finlandssvenska standardspråket i många avseenden ytterligare fjärrmat sig från svenskan i Sverige. Insikten om detta blev alltmer påtaglig bland finlandssvenskarna i början av 1900-talet; det fanns således en klar samhällelig och språkpolitisk beställning på Bergroths *Finlandssvenska*. I detta avseende har situationen kanske inte förändrats så mycket under de senaste hundra åren.

Svenskan i Finland kräver således speciella satsningar. ”Även om vår svenska språkvård i stort sett följer allt som den svenska språkvården i Sverige rekommenderar, har vi i vårt sammanhang andra behov”, skriver Christer Laurén (1992: 16). Grünbaum (1992: 70–71) delar in de finländska dragen i tre kategorier: nödvändiga finlandismer (*skrinna* ’åka skridskor’, *leverlåda* ’korkvaka’, *ministerium* ’departement’); onödiga finlandismer (*skolningsstillfälle* ’utbildning; kurs’, *taltur* ’inlägg; anfö-

rande', *i medlet av* 'i mitten av'); och språkfel. Som sverigesvensk ser Grünbaum situationen utifrån; hon fortsätter: "Det är finlandssvenskarna som skall avgöra vad som är nödvändigt för känslan av hemmastaddhet i språket och vad som kan offras i strävan att hålla finlandssvenskan och rikssvenskan samman under den gemensamma benämningen *svenska*. Om denna strävan är önskvärd. Jag anser att den är det, att finlandssvenskan skall ha allmängiltighet som svenska."

Reuter (2003: 14) skiljer mellan finlandismer efter deras användbarhet och delar in dem i officiella ord och uttryck, som används i bl.a. författningstexter, och "vanliga" finlandismer. De vanliga finlandismerna delar Reuter in i tre grupper:

relativt etablerade

arkaismer: *gårdskarl* 'portvakt'; *kännspek* 'karakteristisk'

ord som fyller en lucka i ordförrådet: *talko*; *flervåningshus*

mindre accepterade

gamla finlandismer: *remont* 'renovering'; *anefter* 'efter hand'

lån och översättningslån från finskan (s.k. fennicismer): *dragare* 'ledare'; *tarra* 'klistermärke'

vardagliga uttryck och slang

t.ex. *roskis* 'soppåse', 'soptunna'; *håsa* 'jäkta', 'skynda'

Dessutom skapas ständigt nya ord och uttryck av nya generationer och nya subkulturer, både på landsbygden och i städerna. Här är det inte bara frågan om slangord utan även om syntaktiska och pragmatiska egenheter, som t.ex. ett annorlunda bruk av pragmatiska partiklar och diskursmarkörer eller det, att finlandssvenskan (i likhet med finskan) typiskt använder negativa hövlighetsstrategier (*int sku ja få låna din sax*), medan sverigesvenskan är känd för mera positiva hövlighetsstrategier (*va behändigt du*; jfr Saari 1992: 32, 1995).

Vi bör heller inte glömma dialekterna när vi diskuterar finlandssvensk språknormering. En stor del av den finlandssvenska befolkningen på landsbygden talar dialekt och bör ha rätt att få information om hur deras dialekter skiljer sig från standard(finlands)svenskan. Dialekterna tillfogar finlandssvenskan nya ord och uttryck (t.ex. i skönlitteratur och teaterföreställningar), ord som på Bergroths tid kallades provinialismer och som i dag oftast räknas till finlandismerna.

Normeringsarbetet för det finlandssvenska standardspråket har således en hel rad andra utmaningar än motsvarande arbete i Sverige. Målet för normeringsarbetet i Sverige och i Svenskfinland torde vara detsamma, men som vi sett i denna studie ställer finlandssvenskan speciella krav; detta gäller även påverkan från engelskan i och med att en (stor) del av de engelska importorden och -uttrycken får fotfäste i finlandssvenskan via finskan.

Noter

- 1 Ett varmt tack till Charlotta af Hällström, Christer Laurén, Mikael Reuter och Marika Tandefelt samt Helge Sandøy som alla läst artikeln i manuskript och gett oss värdefulla kommentarer och förslag till ändringar. Vi vill också rikta ett stort tack till alla dem som deltog i språknormeringsenkäten.
- 2 Man skall dock komma ihåg att ålänningarna själva inte alltid identifierar sig med Svenskfinland; jfr t.ex. Höckerstedt (2000: 224).
- 3 Vid samma tidpunkt var 103 682 utlänningar varaktigt bosatta i Finland, vilka utgjorde ca 2 % av hela befolkningen. Nästan en fjärdedel av dessa kom från Ryssland, ca 12 % från Estland och ca 17 % från EU-länder.
- 4 De svenskspråkiga orterna är Närpes, Korsnäs och Larsmo.
- 5 För en redogörelse för konflikterna kring utvecklingen av det finländska skolsystemet, se McRae 1997: 284ff.
- 6 I den finlandssvenska bokkatalogen finns för år 2002 310 titlar presenterade. (<http://www.bokkatalogen.net/>)
- 7 Med *korpusplanering* avses användningen av vissa specifika ord eller uttryck, ordböjning o. dyl. och med *statusplanering* avses frågor om finlandssvenskans status som ett språk i sig.
- 8 En översikt av hur kontakten mellan de fyra språken ryska, tyska, finska och svenska kunde se ut i Finland ges i Tandefelt (2002) om språksituationen i Viborg.
- 9 Kvantitetsregeln i svenska säger att endera vokalen eller konsonanten i en betonad stavelse är lång. I finlandssvenskan uttalas dock betonad stavelse ofta med såväl kort vokal som kort konsonant, t.ex. *bara* [bara] och *senap* [senap] (jfr [ba:ra], [se:nap]).
- 10 Denna diskussion är aktuell även i dag (2004), när den finska regeringen har beslutat slopa det andra inhemska språket som ett obligatoriskt ämne i studentskrivningarna.
- 11 Många av informanterna använder begreppen *rikssvenskar* och *rikssvenska* för det vi i artikeln benämner *sverigesvenskar* och *sverigesvenska*.

Referenser

- Ahlbäck, Olav. 1956. *Svenskan i Finland*. (Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, nr 15.) Stockholm: Norstedts.
- Anon. 1922. Svenska språkets förfall. *Västra Nyland* 11/5 1922.
- Befolkningsregistercentralen. 2003. *Fickfakta 2003*. Helsingfors: Befolkningsregistercentralen.
- Bergroth, Hugo. 1917 & 1928. *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. [1:a upplagan 1917; 2:a upplagan 1928; faksimiltryck 1992.] Helsingfors: Schildts.
- Ekholm, Hugo J. 1925. Strödda tungomålstankar. I: *Nya Argus* 1/1925, s. 5–7.
- Finnäs, Fjalar. Finlandssvenskarna inför 2000-talet – en statistisk översikt. *Finlandssvensk rapport nr 40*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.
- Gellerstam, Martin. 2003. Anpassningen av lånord i Svenska Akademiens ordlista. I: Helge Sandøy (red.), *Med 'bil' i Norden i 100 år*, s. 64–72. Oslo: Novus.
- Grünbaum, Catharina. 1992. Mediespråket – överspråkligt eller regionalt? I: Sven-Erik Hansén & Christer Laurén (red.), *Finlandssvenskans framtid*, s. 65–72. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.
- Grönroos, Marika. 1973. Vår språkvård ett dilemma. *Hufvudstadsbladet* 9/5 1973.

- Grönroos, Marika. 1974. Språknorm i massmedier. *Vasabladet* 23/11 1974.
- Grönqvist, Henrik. 1992. Svensk språkvård i Finland 50 år – en kort historik. I: *Språkbruk* 4/1992, s. 3–6.
- Hansén, Sven-Erik & Christer Laurén. 1992. Introduktion: Från språklig trapetskonst till språklig miljövård. I: Sven-Erik Hansén & Christer Laurén, (red.), *Finlandssvenskans framtid*, s. 7–12. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.
- Hansén, Sven-Erik & Christer Laurén (red.). 1992. *Finlandssvenskans framtid*. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.
- Herberts, Kjell (projektledare). 2003. *Barometern, Opinioner och trender i Svenskfinland, nov.–dec. 2002*. (Rapport från opinionsundersökning utförd vid institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Åbo Akademi.)
http://www.vasa.abo.fi/barometern/, hämtad 29.9.2003.
- Hornborg, Eirik. 1952. Språkliga bekymmer. *Hufvudstadsbladet* 12/10 1952.
- af Hällström, Charlotta. 2002. Normeringen i Finlandssvensk ordbok. I: *LexicoNordica* 9, s. 51–62. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.
- af Hällström, Charlotta & Mikael Reuter. 2000a. *Finlandssvensk ordbok*. Esbo: Schildts.
- af Hällström, Charlotta & Mikael Reuter. 2000b. Svar till Kristina Nikula I: *LexicoNordica* 7, s. 262–264. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.
- Höckerstedt, Leif. 2000. *Fuskfnnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet*. Helsingfors: Söderströms.
- Ivars Ann-Marie. (Under utg.) Swedish in Finland in the 19th century. I: Oskar Bandle m.fl. (red.): *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 2. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Josephson, Olle. 2002. Språknämndernas roll, framtid och uppgifter. En självvranskande språkvårdarenkät. I: *Språk i Norden 2002*, s. 7–22.
- Krogell, Pi. 2004. *Svensk- och tvåspråkiga kommuner* [www]. Hämtat från Finlands kommunförbunds webbplats, <http://www.kommunerna.net>. Publicerat 8.1.2004. Hämtat 28.1.2004.
- Landén, Charlotta. 2003. Språkörat språkvårdar finlandssvenska dagstidningar. I: *Språkbruk* 3/2003, s. 26–28.
- Laurén, Christer. 1985. *Normer för finlandssvenskan. Från Freudenthal till 1970-tal*. Helsingfors: Schildts.
- Laurén, Christer. 1992. Språkvården och traditionerna. I: Sven-Erik Hansén & Christer Laurén (red.), *Finlandssvenskans framtid*, s. 13–20. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.
- Leinonen, Therese & Tandefelt Marika. 2000. *Svenskan i Finland – ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål*. Helsingfors: Svenska handelshögskolan.
- Lindström, Karl. 1885. Studier på svensk språkbotten i Finland I-II. I: *Finsk Tidsskrift* 1885: II, s. 264–273 och s. 452–462.
- Mattfolk, Leila. (Under utg.) Finlandssvenska attityder till modern språkpåverkan. I: Lars S. Vikør & Tore Kristiansen (red.), *Nordiske språkhaldninger 1. Ei mei-*

- ningsmåling*. Oslo: Novus.
- McRae, Kenneth D. 1997. *Conflict and compromise in multilingual societies: Finland*. Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
- Melin-Köpilä, Christina. 1996. *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan. Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter*. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 41. Uppsala.
- Mickwitz, Åsa. (Under utg.) ”Juice eller saft – samma smak?” Synonymitet och semantisk överlappning. I: *Svenskan i Finland* 8. Tammerfors universitet.
- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket*. 2002. Statens offentliga utredningar 2002:27. Stockholm: Fritzes.
- Nikula, Kristina. 1988. Finlandssvenska – vad är det? I: Per Linell m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning* 16, volym 2, s. 370–385. Universitetet i Linköping.
- Nikula, Kristina. 2000. Finlandssvensk ordbok. I: *LexicoNordica* 7, s. 247–261. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.
- Nikula, Kristina. 2002a. Är valet av norm för finlandssvenskan legitimt? I: Siv Björklund, Merja Koskela & Marianne Nordman (red.): *Språk som formar vär(l)den. Festskrift till Christer Laurén på 60-årsdagen*, s. 199–208. (Tutkimuksia 241. Språkvetenskap 40.) Vasa: Vasa universitet.
- Nikula, Kristina. 2002b. Användaren, normen och ordboken. I: *LexicoNordica* 9, s. 31–49. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.
- Orrman, Eljas. 2002. Kontinuitet eller diskontinuitet – konkurrerande teorier om den svenska bosätningens ålder i Finland. I: Ann-Marie Ivars & Lena Huldén (red.), *När kom svenskarna till Finland?*, s. 51–61. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Reuter, Mikael. 1973. Du sköna språk vårt bästa arv. *Hufvudstadsbladet* 27/4 1973.
- Reuter, Mikael. 1974a. Hur härligt sången klingar ... Något om de finlandssvenska språken. I: Gösta Ågren (red.), *Hurrarna*, s. 30–43. Vasa: Författarnas andelslag.
- Reuter, Mikael. 1974b. Vill vi ha en språknorm? *Studentbladet* 13/12 1974.
- Reuter, Mikael. 1992. *Reuters rutor. Svar på frågor om ord, ordanvändning och betydelse*. Esbo: Schildts.
- Reuter, Mikael. 1996. *Reuters rutor 2. Svar på frågor om svenska i allmänhet och finlandssvenska i synnerhet*. Esbo: Schildts.
- Reuter, Mikael. 2002. Ett handlingsprogram för svenskan i Finland. I: *Språkbruk* 1/2002, s. 3–4.
- Reuter, Mikael. 2003. *Översättning och språkriktighet*. [Version 2003] Helsingfors: Svensk Språktjänst AB.
- Reuter, Mikael. (Under utg.) Swedish in Finland in the 20th century. I: Oskar Bandle m.fl. (red.): *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 2. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Saari, Mirja. 1992. Det kulturbundna språket. I: Sven-Erik Hansén & Christer Laurén (red.), *Finlandssvenskans framtid*, s. 27–37. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.

- Saari, Mirja. 1995. Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. I: Ann-Marie Ivars & Peter Slotte (red.), *Folkmålsstudier* 36 (Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi), s. 75–108. Helsingfors.
- Selback, Bente. (Under utg.) *Omfanget av moderne importord i språka i Norden*. Oslo: Novus.
- Solstrand-Pipping, Helena. 1989. Om finlandismerna i Fänriks Ståls sägner. I: *Folkmålsstudier* 32 (Meddelanden från föreningen för nordisk filologi), s. 9–95. Åbo.
- Språkrensningen populär. 1975. *Hufvudstadsbladet* 23/3 1975.
- Tandefelt, Marika (red). 2002. *Viborgs fyra språk under sju sekel*. Esbo: Schildts.
- Tandefelt, Marika. 2003a. *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tandefelt, Marika. 2003b. Språkvårdens marknad. I: *Språkbruk* 3/2003, s. 17–21.
- Thors, Carl-Erik. 1974. Språkvård och språklig frihet. *Vasabladet* 30/11 1974.
- Torvalds, Ole. 1974a. Om språkets förfall som samhällspegel. *Åbo Underrättelser* 2/8 1974.
- Torvalds, Ole. 1974b. Engelska sjukan och det andra inhemska. *Åbo Underrättelser* 24/10 1974.
- Törnudd, Klaus. 1978. *Svenska språkets ställning i Finland*. [3e upplagan.] Helsingfors: Schildts.
- W. 1921. Språklig lyttethet. *Hufvudstadsbladet* 4/3 1921.
- Östman, Jan-Ola & Leila Mattfolk & Åsa Mickwitz. (Under utg.) *Moderna importord i språken i Norden: Om språknormering i Svenskfinland*. I: *Svenskan i Finland* 8. Tammerfors universitet.